

Sydafrika är fortsatt ett av de absolut ojämligaste länderna i världen.

Foto: Mari Dahl

Sydafrikas ojämlikheter reflekterar apartheid

Ur tidskriften Södra Afrika nr. 2 2010

För ungefär 35 år sedan ansåg den legendariska anti-apartheidaktivisten Steve Biko att apartheidregimens fall var nära förestående. Han var klar över att det inte bara behövdes nya ledare utan även en ny politik och ideologi för att skapa ett nytt land.

”OM VI BARA ÄNDRAR PÅ DET politiska ledarskapets ansikten är det sannolika att de svarta kommer att fortsätta att vara fattiga, med undantag för ett fåtal som kommer att filtrera in i den så kallade bourgeoisin. Vårt samhälle kommer att bli nästan som förut. För att vi skall få en meningsfull förändring behövs en omorganisering av hela det ekonomiska mönstret och ekonomiska politiken i detta land” skrev Biko.

Det har nu gått 16 år sedan Sydafrika blev en demokrati och Biko, som mördades 1977 av säkerhetstjänsten, har tyvärr fått rätt.

Nyligen publicerade OECD, de rika ländernas samarbetsorganisation, en omfattande rapport av ett forskarlag vid *University of Cape Town*. Den stora bilden är entydig: väldig lite har hänt för den stora gruppen fattiga och väldigt mycket har hänt för den lilla gruppen rika och de medelrika. Till medelklassen har nu flera miljoner afrikaner, asiater och färgade kunnat ansluta sig.

SYDAFRIKA HAR EN TOTAL BEFOLKNING PÅ 48,7 miljoner (2008). Enligt rapporten är ungefär 34 miljoner (70 procent av

befolkningen) fattiga, varav 26 miljoner (56 procent av befolkningen) är extremt fattiga. Detta betyder att icke-fattiga (medelklassen och rika) är ungefär 15 miljoner (30 procent av befolkningen). Vid en tidsmässig jämförelse har fattigdomen, relativt sätt minskat en aning sedan 1993, men ökat i absoluta termer med fyra miljoner människor (se tabell).

Den fattigaste tiondelen har bara 0,40 procent av alla inkomster i landet, medan den rikaste tiondelen står för hela 58 procent (2008). Det är bara de fattigaste och de rikaste som har fått förbättringar. De däremellan har faktiskt fått en viss försämring under perioden efter apartheid. Det är alltså dystra slutsatser för det demokratiska Sydafrika.

DET ÄR DESTO MER BEDRÖVLIGT med tanke på att även de etniska ojämlikheterna fortfarande är kvar. Enligt ett underlag till nämnda rapport är 80 procent av de fattiga afrikaner, varav 56 procent är extremt fattiga.

Över en längre period har faktiskt de tre icke-vita grupperna tillsammans långsamt fått det sämre jämfört med den vita gruppen, från att ha haft 30 procent av den vita gruppens inkomstnivå 1917 har de nu 23 procent. Den afrikanska gruppen har dock höjt sin medelinkomst gentemot den vita, från att ha haft bara nio procent (1917) till 13 procent (2008) av vitas inkomstnivå. Därmed inte sagt att grupperna inte har fått det bättre överlag, bara det att den vita gruppen har fått det ännu bättre.

En betydande medelklass har alltså bildats även i de icke-vita grupperna. Men nu finns också betydande ekonomiska ojämlikheter också inom dessa grupper och i Sydafrika som helhet råder nu större ojämlikhet än 1993. Landet är fortsatt ett av de absolut ojämnlikaste länderna i världen. Det finns också ojämlikheter vad gäller könen. Bland de extremt fattiga är 55 procent kvinnor och flickor.

FATTIGDOMEN I AFRIKA, 1981, 1990 OCH 2005

	1981	1990	2005
Miljoner extremt fattiga*	209	298	388
Miljoner fattiga, totalt**	292	394	557
Extremt fattiga i procent*	59	58	51
Fattiga i procent**	74	76	73

* = 1,25 USD/dag, ** = 2 USD/dag

Källa: Världsbankens World Development Indicators Database.

Not: Inkomsterna ovan anger ett tak, därunder anses en person fattig eller extremt fattig. Inkomsterna representerar också inflationsjusterade 2008 års värden på randen.

DET ENDA OMRÅDET DÄR DET KAN TALAS om någon form av meningsfull förbättring för folkmassan verkar vara inom vissa grundläggande sektorer som tillgång till vatten och el. Men bilden är problematisk eftersom statistiken är begränsad och gammal. Dessutom handlar data om åtkomst till utvalda tjänster, vilket inte är samma sak som verklig utnyttjande. Det är då svårt att se sambandet med verkliga sociala effekter.

Till exempel visar statistiken över förväntad livslängd, som är en mycket viktig indikator på livskvalitet, en starkt nedåtgående trend. En ökad livslängd bryts vid tiden för demokratis införande i landet. Numera förväntas en sydafrikan leva i cirka 50 år, ungefär som på 1960-talet.

Sammantaget kan sägas att det är endast på det politiska planet som friheten har blivit meningsfull för den stora massan – inte ekonomiskt eller socialt.

ENLIGT POLITIKERNA HAR ALLEDELES för kort tid gått för att Sydafrika ska vara ett mer jämlikt samhälle. Ett annat ofta förekommande resonemang är att en alltför distributiv politik leder till kapitalflykt ifrån landet.

Men kritiker från civilsamhället menar att det råder en betydande nepotism och maktkonservatism i Sydafrika där vissa individer och företag står nära den nya politiska eliten. På det sättet sker även i Sydafrika, som Henning Melber, chef på Dag Hammarsköld Foundation uttrycker det, att befriare blir förtryckare. Och de nya förtryckarna gör det ofta tillsammans med tidigare förtryckare, som apartheideliten i landet och Internationella Valutafonden och Världsbanken.

Internationella Valutafonden och rika västländer såg till att den nya demokratin ärvde den gamla regimens skulder och lät dem låna ännu mer pengar. I gengäld ville de bestämma inriktningen på den ekonomiska politiken. Initialt gick detta inte så bra, men de tryckte på och 1997 vändes den i neoliberal riktning. Denna politik har haft tydliga och dåliga följder för människor i fattigdom, men har gynnat resursstarka företag och individer, redan etablerade i näringslivet och med en relativ högre utbildningsnivå. Dessa har också mött mindre hinder från rasism och alienation.

PÅ ETT STRUKTURELLT PLAN GJORDES alltså, enligt Bikos farhågor, inga särskilda förändringar vad gäller det ekonomiska systemets funktionssätt och distribution. Endast vissa minimala förändringar vad gäller infrastruktur och sociala bidrag genomfördes. I övrigt innebar demokratin och det öppna samhället att de resursstarka fick ytterligare frihet att utvidga sina privilegier vad gäller makt och rikedom.

DENIZ KELLECIOGLU